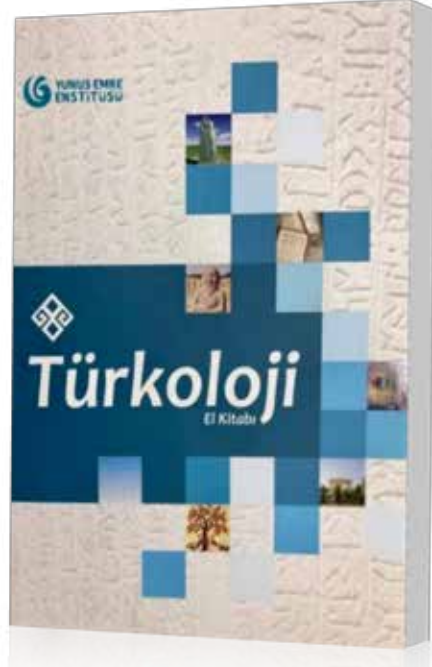

**TÜRKOLOJİ KÜLLİYATINA
BİR KATKI DA YUNUS EMRE
ENSTİTÜSÜNDEN:
TÜRKOLOJİ EL KİTABI**

Doğan Çolak

Türkoloji, her geçen gün çıkan yeni eserlerle zenginleşmeye devam ediyor. Bu deryaya katılan son eserlerden biri de Yunus Emre Enstitüsü tarafından yayınlandı: *Türkoloji El Kitabı*. Yunus Emre Vakfına bağlı olan Enstitü; Vakfın amaçlarını gerçekleştirmek üzere yurt dışında kurduğu merkezlerde yabancılara Türkçe öğretiyor, Türkiye'nin tanıtımı amacıyla kültür ve sanat faaliyetleri yürütüyor ve ayrıca yapılan bilimsel çalışmaları destekliyor. Enstitünün bu amaçları gerçekleştirmek üzere dünyanın birçok yerinde merkezi bulunmaktadır. Bu merkezlerin amacı ve faaliyetleriyle ilgili olarak Yunus Emre Enstitüsü Başkanı Prof. Dr. Şeref Ateş, *Türkoloji El Kitabı*'nın sunuş kısmında şunları kaydetmiştir: "Dört farklı kitada yer alan kültür merkezlerimiz marifetiyle müzikten edebiyata, spordan gastronomiye kadar birçok alanda düzenlenen kültür ve sanat etkinlikleriyle; dil, tarih, kültürel diplomasi ve bilim diplomasisi konularındaki bilimsel çalışmalarımızla; özel ve genel amaçlı Türkçe kurslarının yanı sıra büyük gayretler sonucu 2013 yılında yurt dışındaki devlet okullarında Türkçenin seçmeli ders olarak öğretimini hayata geçirdiğimiz Terchim Türkçe Projesiyle dünya genelinde her yıl binlerce insanla gönül köprüleri kurmaya devam ediyoruz. Arkeolojiden tarihe Türkçeden sinemaya kadar farklı temalarda düzenlenen yaz okullarıyla gönlünde Türkiye sevgisini her daim hisseden yabancı dostlarımızın Türkiye hayalini gerçekleştiriyor, onlara Türkiye'yi yakından tanıma fırsatı sunuyoruz." (2020: 5)

Merkezin bu yıl ilk defa düzenlediği Türkoloji Kış Okulu programında, her biri alanının uzmanı olan Türkologlar tarafından yurt dışındaki üniversitelerin Türkoloji bölümlerinde doktora yapan öğrencilere bir dizi seminer ve konferans verildi. *Türkoloji El Kitabı* da burada seminer ve konferans veren akademisyenlerin sunumlarından oluşmaktadır. Bu eserle hem Türkoloji bölümlerinde okuyan lisans ve lisansüstü düzeydeki öğrencilere hem de Türkoloji'ye ilgi duyanlara alanın temel meselelerini özet bir şekilde sunmak hedeflenmiştir (2020: 5). Ayrıca bu eser içindeki her konu, ileride müstakil bir şekilde ele alınıp bir külliyyat meydana getirilmesi de düşünülmektedir (2020: 5).

Türkoloji El Kitabı'nın editörlüğünü, enstitünün Türkçe Eğitim Bölümü müdürlüğünü de yürütmekte olan Prof. Dr. Yavuz Kartallıoğlu yapmıştır. Eserde Türk dili tarihinden Cumhuriyet Dönemi edebiyatına kadar birçok konu ele alınmıştır.

Sırasıyla ele alınan konular ve bölüm yazarları şöyledir:

- Prof. Dr. Ahmet Bican ERCİLASUN, “Türk Dili Tarihi”.
- Prof. Dr. Serkan ŞEN, “Eski Türkçe”.
- Prof. Dr. Mustafa ARGUNŞAH, “Harezmi ve Kıpçak Türkçesi”.
- Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN, “Eski Anadolu Türkçesi”.
- Prof. Dr. Yavuz KARTALLIOĞLU, “Osmanlı Türkçesi: Türkçe Kökenli Kelimelerin Yazımı”.
- Prof. Dr. Mehmet Fatih KİRİŞÇİOĞLU, “Türk Yazı Dillerinin Şekillenmesi, Tasnifi, Anlaşılabilirliği”.
- Dr. Öğr. Üyesi Gönül ERDEM NAS, “Türkçenin Ses Bilgisi”.
- Prof. Dr. Feyzi ERSOY, “Türkiye Türkçesinin Şekil Bilgisi”.
- Prof. Dr. Leylâ KARAHAHAN, “Türkçenin Söz Dizimi Özellikleri”.
- Prof. Dr. Leylâ SUBAŞI UZUN, “Metinsel Kuramları ve Tutarlılık”.
- Prof. Dr. Mehmet Fatih KÖKSAL, “Klasik Türk Edebiyatının Kaynakları”.
- Prof. Dr. Yaşar AYDEMİR, “Edebî Metinleri Medeniyet Değerleriyle Şerh Etmek”.
- Prof. Dr. Esmâ ŞİMŞEK, “Türk Halk Edebiyatı”.
- Prof. Dr. Naciye YILDIZ, “Türk Dünyası Destan Geleneği”.
- Dr. Öğr. Üyesi Mustafa TATÇI, “Yûnus Emre”.
- Prof. Dr. Nâzım Hikmet POLAT, “II. Meşrutiyet Devri Türk Edebiyatı”.
- Prof. Dr. İbrahim ŞAHİN, “Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatı Üzerine”.
- “Türk Dili Tarihi” bölümü; “Giriş”, “Yazılı Metinlerden Önce Türkçe”, “Eski Türkçe” ve “Türkçenin İki Yazı Dilini Ayrılması” olmak üzere toplam dört bölümden oluşmaktadır. “Giriş” bölümünde, Türk ve Türk dili (Türkçe) kavramları açıklanmıştır. “Yazılı Metinlerden Önce Türk-

çe” bölümü; “Türkçe-Sümerce İlişkisi”, “Saka-Türk İlişkisi”, “Çin Kaynaklarında Türkçe Kelimeler”, “Avrupa Hunlarına Ait Kelimeler” ve “Oğurlar / Tuna Bulgarları ve Türk Dili” başlıklarından oluşmaktadır. “Eski Türkçe” bölümü; “Köktürk Dönemi”, “Uygur Dönemi” ve “Karahanlı Dönemi” başlıklarından meydana gelmektedir. “Türkçenin İki Yazı Diline Ayrılması” bölümünde ise bu dönemi hazırlayan tarihî zemin açıklandıktan sonra “Doğu Türkçesi” ve “Batı Türkçesi” olmak üzere konu ikiye ayrılmıştır. “Doğu Türkçesi” kısmı “Harezmi-Kıpçak Türkçesi”, “Çağatay Türkçesi” ve “Bugünkü Türk Yazı Dilleri”; “Batı Türkçesi” kısmı ise “Eski Oğuz (Anadolu) Türkçesi”, “Osmanlı Türkçesi / Klasik Azerbaycan Türkçesi”, “Bugünkü Türkiye Türkçesi” ve “Bugünkü Azerbaycan Türkçesi” başlıklarıyla ele alınarak “Türk Dili Tarihi” bölümü sonlandırılmıştır.

“Eski Türkçe” bölümü; “Eski Türkçenin Sınırları”, “Tuna Bulgarcası”, “Eski Türkçenin Evreleri”, “Elimize Metin Ulaşmayan Evre (VI-VII. Yüzyıllar)”, “Köktürkçe (VII-IX. Yüzyıllar)”, “Eski Uygur Türkçesi (IX-XIII. Yüzyıllar)” ve “Karahanlı Türkçesi (XI-XIII. Yüzyıllar)” ana başlıklarından oluşmaktadır. “Eski Türkçenin Sınırları” bölümünde; Ön Türkçe, Eski Batı Türkçesi ve Eski Doğu Türkçesi konularına değinilmiştir. “Tuna Bulgarcası” bölümünde ise bu dönemle ilgili bilgiler verilirken Tuna Bulgarcasına ait metinler tek tek ele alınmıştır. “Eski Türkçenin Evreleri” bölümünde, bu dönemin dört dönem hâlinde değerlendirilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Yazarın bu değerlendirmesine göre Eski Türkçe sırasıyla dört başlık hâlinde ele alınmıştır. “Elimize Metin Ulaşmayan Evre (VI-VII. Yüzyıllar)” başlığı altında I. Köktürk Kağanlığı Dönemi’nde yazılan ama elimize ulaşmayan metinler / yazıtlar üzerinde durulmuştur. “Köktürkçe (VII-IX. Yüzyıllar)”, “Eski Uygur Türkçesi (IX-XIII. Yüzyıllar)” ve “Karahanlı Türkçesi (XI-XIII. Yüzyıllar)”

başlıkları altında ise özetle bu dönemler hakkında genel bilgi, dönemlere ait metinler / yazıtlar, bu metin ve yazıtların keşfi ve üzerlerine yapılan çalışmalar ile dönemlerin dil özellikleri üzerinde durularak bölüm nihayete erdirilmiştir.

“Harezmi ve Kıpçak Türkçesi” bölümü, “Harezmi Türkçesi” ve “Kıpçak Türkçesi” olmak üzere iki ana başlık altında ele alınmıştır. İlk başlık altında; dönemle ilgili tarihî bilgilere yer verildikten sonra, dönemin ses ve şekil hususiyetleri üzerinde durulmuştur. Akabinde dönem eserleri, her biri ayrı başlık altında incelenmiştir. “Kıpçak Türkçesi” içerisinde ise önce Kıpçaklar hakkında genel bir bilgi verilip konu “Memluk Kıpçak Türkçesi” ve “Kuzey Kıpçak Türkçesi” olmak üzere iki ana başlığa ayrılmıştır. “Memluk Kıpçak Türkçesi” başlığı altında; Memluk Kıpçaklarıyla ilgili tarihî bilgilere yer verildikten sonra dönemin ses ve şekil hususiyetleri üzerinde durulmuş, sonrasında dönem eserleri kendi içerisinde konuları ve türlerine göre tasnif edilerek her biri ayrı başlık altında incelenmiştir. “Kuzey Kıpçak Türkçesi” başlığı altında, bu döneme dâhil olan *Codex Comanicus* ve Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi ayrı başlıklar içerisinde tarihsel ve dil özellikleri bakımından değerlendirilmiştir.

“Eski Anadolu Türkçesi” bölümü; “Eski Anadolu Türkçesi Dönemi”, “Eski Anadolu Türkçesi Döneminin Yazar ve Eserleri”, “Dil Özellikleri” ve “Eski Anadolu Türkçesinin Tarihî Türk Lehçeleri İçerisindeki Yeri” olmak üzere 4 ana başlıkta ele alınmıştır. “Eski Anadolu Türkçesi Dönemi” başlığı altında, dönemle ilgili bilgilere ve dönemin dil özelliklerine yer verilmiştir. “Eski Anadolu Türkçesi Döneminin Yazar ve Eserleri” başlığı altında, dönemin eserleri ve yazarları ayrı başlıklar hâlinde ele alınmıştır. “Dil Özellikleri” başlığı altında, ilk olarak yazım özellikleri maddeler hâlinde sıralanmış ve akabinde “Ses Bilgisi Özellikleri” ve “Şekil Bilgisi Özel-

likleri” başlıklarıyla dönemin ayrıntılı bir grameri ortaya konmuştur.

“Osmanlı Türkçesi: Türkçe Kökenli Kelimelerin Yazımı” bölümünün girişinde, Batı ve Osmanlı Türkçeleri hakkında genel bilgilere ve “Türkçe Kökenli Kelimelerdeki Harfler ve Ses Değerleri” tablosuna yer verilmiştir. Sonrasında “Türkçe Kelimelerde Ünlüler” ve “Türkçe Kelimelerde Ünsüzler” başlıkları altında harfler ve seslerle ilgili özelliklere yer verilmiştir. Bu bölümün diğer Osmanlı Türkçesi öğretim kitaplarından farkı, ünlülerin kırmızı ile dizilmiş olmasıdır. Bölüm, tematik örnek “Metinler” ile son bulmuştur.

“Türk Yazı Dillerinin Şekillenmesi, Tasnifi, Anlaşılabilirliği” bölümü; “Türk Lehçelerinin Şekillenmesi”, “Türk Lehçelerinin Tasnifi”, “Türk Lehçelerinin Anlaşılabilirliği ve Ortak Kelime Hazine” ve “Türk Lehçelerinin Öğretilmesinde Ortak Kelime Hazinesinin Önemi” olmak üzere 4 ana başlıkta ele alınmıştır. Birinci başlıkta, Türk lehçelerinin meydana çıkışını hazırlayan tarihî süreç detaylı bir şekilde incelenmiştir. “Türk Lehçelerinin Tasnifi” başlığı altında, tasnifte kullanılacak ses ve şekil bilgisi unsurlarının neler olması gerektiği üzerinde durulmuş ve bunlara göre Türk lehçelerinin tasnifi yapılmıştır. “Türk Lehçelerinin Anlaşılabilirliği ve Ortak Kelime Hazine” başlığı altında, Türk lehçelerinin ortak kelimeleri ve “Türk Lehçelerinin Öğretilmesinde Ortak Kelime Hazinesinin Önemi” başlığı altında da bu ortak kelimelerle ilgili istatistikî bilgilere yer verilip lehçelerin öğretilmesinde ortak kelime hazinesinden yararlanılması gerektiği üzerinde durulmuştur. Bölümün sonunda “Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı ve Türk Lehçelerindeki Karşılıkları” ile “Tanışma, Karşılaşma, Tanıtma, Selamlaşma” tablolarına yer verilmiştir.

“Türkçenin Ses Bilgisi” bölümü; “Ses”, “Sesbilim ve Ses Bilgisi”, “Türkiye Türkçesinde Sesler” ve “Ses Olayları” olmak

üzere 4 ana başlıkta ele alınmıştır. Birinci başlıkta; sesin tanımı, özellikleri, sesletim aygıtları ve sesletim konuları üzerinde durulmuştur. “Sesbilim ve Ses Bilgisi” başlığı altında; ses bilgisi ve ses bilgisi türleri, ses bilimi, ses birimleri, vurgu, süre gibi konular ele alınmıştır. “Türkiye Türkçesinde Sesler” başlığı altında, ünlüler ve ünsüzlerin özellikleri ile Türkçenin hece yapısı hakkında bilgi verilmiştir. “Ses olayları” başlığı altında ise Türkçenin ses olayları her biri ayrı başlıklar hâlinde ele alınmıştır.

“Türkiye Türkçesinin Şekil Bilgisi” bölümü “Giriş” ve “Türkçede Ekler” olmak üzere iki başlık altında, Türkiye Türkçesinin bütün morfolojik özellikleri, isim ve fiil çekimleri, yapım ekleri oldukça detaylı bir biçimde incelenmiştir. Bölümün sonunda kelime tahlili örneklerine ve fiil çekimi tablolarına yer verilmiştir.

“Türkçenin Söz Dizimi Özellikleri” bölümü; “Cümle ve Bağlı Cümleler”, “Cümle Öğeleri”, “Kelime Grupları” ve “Cümle İncelemeleri” olmak üzere 4 ana başlıkta ele alınmıştır. İlk başlığa geçmeden önce söz dizimi ile ilgili teorik bilgilere yer verilmiştir. Birinci başlıkta cümle ve cümlelerin bağlanması konuları işlenmiştir. “Cümle Öğeleri” başlığı altında, cümleyi meydana getiren öğeler tek tek ele alınmıştır. “Kelime Grupları” başlığı ile Türkçede var olan kelime grupları, her biri ayrı başlıklar hâlinde değerlendirilmiştir. Son başlık altında ise örnek cümle tahlillerine yer verilmiştir.

“Metinsellik Kuramları ve Tutarlılık” bölümü; “Giriş”, “Sözbilimsel Yapı Çözümlemesi”, “Metinlerde Konu Sürekliliği ve Merkezleme” ve “Sonuç” olmak üzere 4 ana başlıkta ele alınmıştır. “Giriş” kısmında; tutarlılık, sözbilimsel yapı kuramı ve merkezleme kuramları hakkında kısa bilgi verilmiştir. “Sözbilimsel Yapı Çözümlemesi” bölümü, kendi içerisinde “Çekirdek-Eklenti İlişkisi” ile “Sözbilimsel İlişkiler” olmak üzere iki başlıkta ve

kendi içlerinde de alt başlıklara ayrılarak oldukça detaylı bir şekilde incelenmiştir. “Metinlerde Konu Sürekliliği ve Merkezleme” bölümü, “Metin Yapısının Bileşenleri” ve “Dikkatteki Değişim ve Dönüşümler: Konu Sürekliliği” başlıkları hâlinde ele alınmıştır. Sonuç kısmında ise konunun kısa bir değerlendirmesi yapılmıştır.

“Klasik Türk Edebiyatının Kaynakları” bölümü, “Giriş: Klasik Türk Edebiyatı Nasıl Bir Edebiyattır?” kısmı ile başlamış ve Klasik Türk Edebiyatı ile ilgili geniş bir bilgiye yer verilmiştir. Sonrasında “Klasik Türk Edebiyatının Kaynakları” başlığı yer almaktadır. Bu kısım da “Klasik Türk Edebiyatı Sanatçısının Kaynakları” ve “Klasik Türk Edebiyatı Araştırmacısının Kaynakları” başlıkları altında detaylı bir incelemeye tabi tutulmuştur.

“Edebî Metinleri Medeniyet Değerleriyle Şerh Etmek” bölümünde yer alan başlıklar şunlardır: “Şerh ve Şerh Yerine Kullanılan Terimler”, “Edebiyatımızda Şerhin Kısa Tarihi ve Mahiyeti”, “Metni Nasıl Şerh Etmeli? Hangi Kriterlere Uymalı? Sınırlılıkları Ne Olmalı?”, “Şerhi Yapılacak Metnin Yazıldığı Gelenek, Medeniyet ve Bunları Besleyen Değerler”. Son başlık altında ise “Gelenek” ve “Medeniyet” başlıkları; “Medeniyet” başlığı altında da “Osmanlı Medeniyeti”, “Medeniyet-Sanat İlişkisi” ve “Divan Edebiyatı” bölümleri yer almaktadır.

“Türk Halk Edebiyatı” bölümü; bir girişten sonra sırasıyla “Manzum Türler”, “Mensur”, “Hem Manzum Hem de Mensur Şekilleri Olan Türler”, “Âşık Edebiyatı”, “Geleneksel Türk Tiyatrosu” ana başlıklarından oluşmaktadır. “Manzum Türler” içerisinde mâni, türkü, ninni, ağıt, tekerleme, destan ve ölçülü sözler / düzgü türleri çok detaylı bir incelemeye tabi tutulmuştur. “Mensur” içerisinde destan, Dede Korkut Hikâyeleri, masal, efsane ve halk hikâyesi yine detaylı bir şekilde ele alınmıştır. “Hem Manzum Hem de Mensur Şekilleri Olan Türler” içerisinde

bilmece, atasözü, deyim, dua ve beddua hakkında bilgi verilmiştir. “Âşık Edebiyatı” da kendi içinde yüzyıllara göre dönemlere ayrılarak incelenmiştir. “Geleneysel Türk Tiyatrosu” bölümünde meddahlık, hokkabazlık, kukla oyunu, karagöz oyunu, ortaoyunu ve köy seyirlik oyunları hakkında kısa bilgilere yer verilmiştir.

“Türk Dünyası Destan Geleneği” bölümü; “Türkiye Türkçesinde Destan Terimi, Destan / Halk Hikâyesi Geleneği”, “Destanların Oluşumu”, “Türk Dünyasında Destan Geleneği”, “Türk Destanlarının Tasnifi”, “Türk Dünyası Destanlarının İcracıları”, “Türk Destanlarının Oluşum Sahaları”, “Türk Destanlarının Genel Yapısı”, “Eski Türk Destanları” ve “Destan İnceleme Metotları” olmak üzere 9 ana başlıkta ele alınmıştır. “Türk Destanlarının Tasnifi” bölümü içerisinde; manzum destanlar, manzum-mensur destanlar, mensur destanlar, dönüşümlü destanlar, düzenlenmiş destanlar, telif destanlar, yapma ve yeniden düzenlenmiş destanlar hakkında bilgiler verilmiştir. “Türk Destanlarının Oluşum Sahaları” bölümü; “Altay-Yenisey Sahası”, “Bozkırlar Sahası”, “Tarım-Sırderya Sahası”, “Kuzey-Doğu Sibirya Sahası”, “Kafkaslar ve Azerbaycan Sahası”, “Anadolu, Balkanlar, Suriye ve Irak Sahası”, “İdil Nehri Sahası” ve “Kıradeniz’in Kuzeyi” başlıkları altında ele alınmıştır.

“Yûnus Emre” bölümünde ise Yûnus’un hayatına, eserlerine, düşünce dünyasına ve şiirlerine geniş bir şekilde yer verilmiş. Yunus Emre Enstitüsünün vizyon ve misyonunun, onun düşünce dünyasından alınan feyzle belirlenmesi; dahası Vakfa ve Enstitüye isminin verilmesi dolayısıyla

la bu bölüm hem manidar hem de gayet hoş olmuştur. Türkistan’da Ahmet Yesevi ile başlayan hikmet geleneğini Anadolu’da şiirleriyle devam ettiren, bu şiirleri dilden gönüllere işleyen, dalga dalga bütün Anadolu’ya yayılan Yunus’un felsefesini yaptığı faaliyetlerle dünyaya yayan Enstitünün böylesi değerli bir eserde ona yer vermesi oldukça önemlidir.

“II. Meşrutiyet Devri Türk Edebiyatı” bölümü, “II. Meşrutiyet Devri Türk Edebiyatı Terimi ve Sınırlılıkları”, “II. Meşrutiyet Devri Edebî Hayatın Özellikleri”, “Ferdyetçi Sanat Anlayışı: Fecr-i Âti”, “Fecr-i Âti Yerine Âti (Nâyîler)” ve “Toplumsal Faydacı Sanat Anlayışı: Tarihin Mecbur Bıraktığı Yöneliş Milli Edebiyat Hareketi” olmak üzere 5 ana başlıkta ve kendi içerisinde birçok alt başlıkla oldukça detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

“Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatı Üzerine” bölümü, “Toplumsal Tarihin Hikâyesi Olarak Roman” ve “Cumhuriyet Devri Türk Şiirine Dair” olmak üzere iki ana başlıkta ele alınarak dönemin roman ve şiirleriyle ilgili geniş bir bilgiye yer verilmiştir.

Toplam on yedi bölümde Türk dilinin tarihî dönemlerinden günümüz roman ve şiirlerine kadar geniş bir alanı özet bir şekilde ancak gerek lisans derecesindeki öğrenciler gerek konuya ilgi duyan herkes için doyurucu bilgilere yer veren bu eserde emeği geçen başta bölüm yazarları olmak üzere Yunus Emre Enstitüsü Başkanı Prof. Dr. Şeref Ateş’i ve eserin editörlüğü üstlenen Enstitünün Türkçe Eğitim Bölümü Müdürü Prof. Dr. Yavuz Kartalioğlu’nu canıgönülden kutluyor, böylesi değerli ve faydalı çalışmalarının devamını diliyoruz.